

De ware toedracht omtrent de dood van Mike en Karibuna

Op dinsdagochtend drie november 2020 ontsnapten de chimpansees Mike (53) en Karibuna (19) samen met twee andere chimpansees uit hun binnenverblijf in Dierenpark Amersfoort. Chimpanse Mike moest in zijn beginjaren in deze dierentuin met kleertjes aan op de foto, op een fietsje rijden en optreden bij de televisie. Toen Mike na ruim 50 jaar gevangenschap door een stomme menselijke fout de kans kreeg zijn vrijheid te pakken is hij samen met zijn kleinzoon Karibuna doodgeschoten. De vrijheid die hij even gevoeld heeft, na een leven vol frustratie door gevangenschap, werd duur betaald.

Comité Dieren noodhulp deed aangifte, ook namens 3 andere dierenorganisaties. Binnen een jaar tijd ontsnapten vervolgens nog 2 jonge wolven in deze dierentuin. De jonge wolven waren uit de roedel gevlucht. Door onkunde over het gedrag van wolven werden de verdoofde wolven teruggezet in de roedel in een veel kleiner verblijf. Dit had tot gevolg dat een van de jonge wolven dood ging en de ander gewond raakte. Twee dominante vrouwtjes kregen de schuld en werden uit de groep verwijderd. Het is tot op heden onduidelijk wat er met hen gebeurt is. Ook ontsnapte er in dat jaar nog een hyena.

Omdat het OM niet wilde vervolgen, maar wel het Dierenpark strafbaar achtte in overtreding van artikel 425 van het wetboek van strafrecht (het onschadelijk houden van een gevaarlijk dier) diende Comité Dieren noodhulp namens de betrokken dierenorganisaties een artikel 12 beklag in. In oktober 2022 werd Comité Dieren noodhulp hierover gehoord bij het gerechtshof in Den Haag. Toen werd duidelijk dat niet alleen Comité Dieren noodhulp geen inzage had gehad in de meerderheid van de stukken, maar ook de rechtbank zelf niet. Om die reden kwam er een tussenbeschikking om zowel de rechtbank als Comité Dieren noodhulp inzage in alle stukken te doen verkrijgen inclusief het onderzoeksrapport van onderzoeksbureau Intergo. Op 26 april 2023 werd Dierenpark Amersfoort gehoord en kreeg Comité Dieren noodhulp inzage in de stukken. Op 6 juni jl. kwam de beschikking van het gerechtshof dat het hof verklaard dat de dierenorganisaties niet ontvankelijk zijn in het beklag voor zover dit betrekking heeft op artikel 425 wetboek van strafrecht en wijst het beklag voor het overige af.

Uiteraard zijn wij teleurgesteld, al was het wel al duidelijk tijdens beide zittingen dat de aanwezige rechters niet veel empathie toonden voor het lot van Mike en Karibuna. Deze uitslag was dan ook voorspellend. Maar het blijft triest dat een dierentuin, die dieren tegen hun wil levenslang gevangen houdt en uit onkunde en paniek dieronvriendelijk handelt, hiermee weg komt. Mike en Karibuna kunnen we niet terughalen, maar we hadden gehoopt dat er in de toekomst in ieder geval anders gehandeld zou gaan worden door deze dierentuin. Daar ziet het helaas niet naar uit.

Uit de stukken, het proces-verbaal en het onderzoek van Intergo die we konden inzien bij de rechtbank bleek dat in de media nooit het ware verhaal is geschreven over de ontsnapping

en het doodschieten van Mike en Karibuna. **Hieronder de feiten die niet gepubliceerd mochten worden:**

Hoe konden de chimpansees ontsnappen?

De groep chimpansees kon ontsnappen door een menselijke fout. Maar dan wel door een fout van de vaste chimpanseeverzorger die zich niet aan het chimpansees verzorgingsprotocol hield. De chimpansee verzorger vraagt via de portofoon aan de dierverzorger die bewuste ochtend om zaagsel in het lege binnenverblijf van de chimpansees te doen. Het was de eerste werkdag van de dierenverzorger bij de apen. De dierverzorger mag volgens het protocol alleen samen met de chimpanseeverzorger in de verblijven van de chimpansees komen. Nooit alleen! De chimpansees zitten op dat moment opgesloten in de separatieverblijven. De dierverzorger doet het zaagsel in de binnenverblijven zoals opgedragen is en vertrekt. Hij sluit de binnenverblijven niet, dat is hem ook niet gevraagd. De chimpanseeverzorger controleert niet of het binnenverblijf is afgesloten wat hij wel hoort te doen en opent de schuif van de separatieverblijven die naar het binnenverblijf leidt. Vier chimpansees rennen gelijk van het binnenverblijf naar buiten. Klaarblijkelijk hebben ze al heel vaak geprobeerd naar buiten te komen om de vrijheid te proeven en deze keer lukt dat. De ontsnapping van de vier apen wordt vrijwel direct ontdekt. De chimpanseeverzorger en dierenverzorger proberen met pinda's en peren de apen terug te krijgen in het verblijf. Bij twee apen lukt dit, maar niet bij Mike en Karibuna, die gaan hun eigen weg.

Zodra de ontsnapping bekend is wordt de dierenarts direct gebeld en deze springt in zijn auto. Hij zou er over 20 minuten zijn. Onderweg in de auto heeft de dierenarts nog andere dierenartsen opgeroepen. De medewerkers van het interventieteam pakken hun geweren uit de kluis en gaan in tweetallen op zoek naar de ontsnapte apen. In het politiedossier en in het onderzoeksrapport wordt het doodschieten van Karibuna en Mike gezien als een acute noodsituatie. Mike en Karibuna zouden agressief aanvallend gedrag vertonen en de verzorgers aanvallen ondanks dat de verzorgers contact met hen probeerde te krijgen. Door die acuut ontstane situatie is besloten te gaan schieten. De conclusie van het onderzoeksrapport en die van justitie is dat gegeven de noodsituatie en gegeven het feit dat het inzetten van adequate alternatieve middelen niet mogelijk was, het besluit om te schieten juist was.

Maar was er wel echt sprake van een noodsituatie en een aanval?

Op de website van Dierenpark Amersfoort staat: *Medewerkers van het dierenpark waren door hun ontsnapping in acuut levensgevaar doordat deze twee apen hen aanvielen.* Maar uit het proces-verbaal en het onderzoeksrapport dat wij konden inzien blijkt helemaal niets van een acuut levensgevaar en dat Mike en Karibuna de verzorgers aanvielen. Karibuna rent

over het dak van het buitenverblijf van de chimpansees. Schutter F. ziet dit en staat op 15 meter (!) afstand op de straat. Op het moment dat Karibuna zich omdraait naar hem schiet hij hem dood. Karibuna overlijdt direct. Mike is vlak daarvoor door een andere schutter vanaf de grond op een afstand van 20 meter (!) neergeschoten. Mike kwam de Vogellaan in gelopen en stond op 35 meter stil toen hij beide schutters zag. Een van de schutters roept 'Mike ga weg', maar Mike maakt zich groot en vertoont imponerend gedrag. De schutters gaan op de grond liggen met hun geweren schietklaar. Als Mike op handen en voeten op hen toe komt lopen wordt hij op 20 meter afstand neergeschoten. Schutter F. die tevens eigenaar van het dierenpark is en Karibuna op het dak doodschoot, gaf toen hij zag dat Mike nog leefde hem een tweede schot om zeker te weten dat Mike uitgeschakeld is, waarna Mike overleed. Dit terwijl er een dierenarts onderweg was die Mike mogelijk nog had kunnen redden. Overigens was het helemaal niet nodig geweest om beide dieren dood te schieten. Ze hadden sowieso met een extra hoge dosis ketamine verdoofd kunnen worden zonder kogels te gebruiken. Hun dood was niet nodig geweest.

Wat waren die adequate alternatieve middelen van het dierenpark die niet mogelijk waren om te gebruiken?

Tijdens de zitting van ons artikel 12 beklag heeft Comité Dieren noodhulp bij de rechtbank aangevoerd dat zij erg geschrokken is over de inhoud van het bedrijfsnoodplan van deze dierentuin. Dat een brandblusser, vuurfakkels, bezem en stokken, tasers, een net en pepperspray gezien worden als mogelijke opties om een ontsnapt dier dat gevaarlijk kan zijn te doen vangen baart ernstige zorgen. Door gebruik van deze middelen maak je een dier pas echt agressief. Waarom is er niet veel meer gezocht naar lokmiddelen en manieren om de dieren rustig te krijgen? En vooral, waarom was en is er nog steeds geen degelijk diervriendelijk noodplan aanwezig?

In het bedrijfsnoodplan van deze dierentuin spreekt men over de volgende geschikte middelen afhankelijk van de situatie bij het ontsnappen van een gevaarlijk dier:

- Teruglokken en drijven: de chimpansee verzorger en dierenverzorger hebben aanvankelijk bij het hok met wat lekkers als peren en pinda's de chimpansees proberen terug te lokken, wat deels lukte. Twee van de vier ontsnapte dieren keerden terug. Het teruggedrijven van de dieren met eventuele andere middelen, zoals een brandblusser, vuurfakkels, of een bezem/stok en dergelijke was in dit geval geen optie omdat de medewerker in minder dan 7 meter nabijheid van het dier dan zou moeten zijn.
- Vangen met een net was ook geen optie; werknemers moeten te dichtbij komen
- Taser, staan niet tot beschikking, slechts tijdelijk effect, binnen 7 meter ook geen optie, te veel gevaar voor medewerkers.

- Pepperspray; mag alleen gebruikt worden door bevoegd gezag en onduidelijk wat het effect is.
- Verdoven: Verdoven kan in de praktijk alleen onder gecontroleerde situaties en ook moeten er bevoegde personen aanwezig zijn om de verdoving klaar te maken en uit te voeren.

Veel vragen nog altijd omtrent doodschieten

Waarom heeft men er niet voor gekozen alle bezoekers in veiligheid te brengen en daarna de aankomend dierenarts af te wachten? En waarom heeft men A. de oud chimpanseeverzorger die een goede band met Mike had, niet opgeroepen? Waarom heeft het dierenpark geen oud dierenartsen gebeld die dichtbij woonden en volgens eigen zeggen zeker met verdoving hadden durven schieten? Waarom heeft men er niet voor gekozen om de dieren met rust te laten en de tijd te geven om vrijwillig terug te keren naar hun familie?

Verklaring van primatoloog Marc van Roosmalen aan politie

Primatoloog Marc van Roosmalen verklaarde aan de politie naar aanleiding van onze aangifte en het onderzoek: ‘Als apen, die in gevangenschap leven, uit hun vertrouwde groep in een vreemde omgeving komen, zullen ze die vreemde omgeving gaan verkennen.’ “In het geval van dierenpark Amersfoort zouden de chimpansees niet zomaar vluchten. Zij zouden de vreemde omgeving gaan onderzoeken. Het laatste wat ze zouden doen is mensen aanvallen. Ze zouden hun sociale groep weer gaan opzoeken. De betrokken verzorgers zouden moeten wachten. Zeker als ze honger krijgen zijn de chimpansees weer makkelijk terug te krijgen in hun verblijf. Als mensen proberen de chimpansees te vangen met bijvoorbeeld netten dan zouden ze mogelijk wel in de aanval gaan. Mensen moeten dus rustig blijven.” “In dit geval hadden de chimpansees verdoofd moeten worden. Een goede dierenarts zou een dosis ketamine geven waarbij de chimpansees meteen neer gaan. Als je de chimpansees dan terug zet in het verblijf en meteen een anti-dosis geeft, kunnen ze blijven leven” “De situatie in Amersfoort was geen noodsituatie. Als je kijkt naar het incident in Cincinnati Zoo in 2016 waarbij een kind in het verblijf was gevallen en een gorilla met dit jongetje ging slepen, heb je een situatie waarbij het gevaarlijk is en je kan schieten”.

Verklaring gedragsbioloog stichting Aap

De in het onderzoeksrapport van Intergo geraadpleegde gedragsbioloog van stichting Aap interpreteert het gedrag van Mike als zijnde een aanval van Mike op de leden van het

interventieteam. Maar als je op 20 meter afstand wordt neergeschoten kun je moeilijk van een aanval spreken. Het is juist omgekeerd. Er was een aanval op Mike en Karibuna door de schutters en hun geweren. Chimpansees zijn intelligente dieren die de dreiging van mensen die gewapend zijn met geweren en die hen insluiten wel degelijk goed aanvoelen. Op 35 meter afstand stond Mike op twee benen en zou hij heen en weer zwaaien en zouden zijn haren rechtovereind staan. Op dat moment gaan de schutters liggen om een goede schietpositie te hebben. Mike duikt op handen en voeten naar beneden en komt met stevige tred toegelopen op de schutters. Op 20 meter afstand wordt Mike neergeschoten. Omdat Mike beweegt krijgt hij later nog een tweede schot van schutter (en eigenaar) Fred.

De vraag is waarom deze gedragsbioloog zich hiervoor leent wanneer juist andere gedragsbiologen en primatologen zoals Jane Goodall, Frans de Waal, Marc van Roosmalen en Edwin Wiek grote vraagtekens zetten bij het doodschieten van deze chimpansees. Zij is er niet bij aanwezig geweest. Een verklaring zou kunnen zijn dat stichting Aap goede connecties heeft met deze dierentuin. Het is immers een van de dierentuinen waar zij mee samenwerken om dieren te herplaatsen. Ten tijde dat Comité Dieren noodhulp nog in de Dierencoalitie (samenwerkende dierenorganisaties) zat en aangifte deed over het doodschieten van Mike en Karibuna door dierenpark Amersfoort, was het stichting Aap die Comité Dieren noodhulp op het matje riep alsof zij iets zeer onbehoorlijks had gedaan. Stichting Aap eiste van Comité Dieren noodhulp dat zij telkens stichting Aap op de hoogte bracht als ze berichtgeving uitdeed omtrent dierentuinen. Bevreemdend was het ook dat deze gedragsbioloog van stichting Aap gelijk met de berichtgeving over het doodschieten van Mike en Karibuna die naar buiten kwam in de media liet weten dat dit het enige juiste was. "Chimpansees zijn bij stress levensgevaarlijk: 'Ze kunnen je gezicht eraf bijten' aldus de gedragsbioloog van stichting Aap. De toon was gelijk gezet. Heel jammer zo'n onjuiste uitspraak, want stichting Aap doet veel goede dingen voor apen.

Frans de Waal, Edwin Wiek en Jane Goodall zien het anders

In tegenstelling tot de gedragsbioloog van stichting AAP hebben naast Marc van Roosmalen ook andere primatologen hun twijfels over de noodzaak de apen te doden. Zij zien andere manieren die ook mogelijk waren en voorkeur hadden. Werelds bekende primatoloog Frans de Waal schrijft op zijn eigen Facebook na het doodschieten van Mike en Karibuna:

“CHIMPANZEN GESCHOTEN

Dierentuin Amersfoort, in Nederland, heeft vandaag twee ontsnapte mannelijke chimpansees, Mike en Karibuna, neergeschoten en gedood.

Dit is een schokkende en tragische uitkomst waarvan het moeilijk te zeggen is of het had kunnen worden vermeden. Aan de ene kant werd gezegd dat beide apen gedrag vertoonden, waardoor ze opgewonden waren. In tegenstelling tot het beeld dat mensen van chimpansees hebben als misschien knuffelig en vriendelijk, hebben ze een veel grotere fysieke kracht dan wij en mannetjes bovendien grote hondentanden. Ze zijn positief gevaarlijk!

Aan de andere kant zullen mannetjes uiteindelijk kalmeren als ze niet tegengewerkt zijn. Ik heb situaties van hen gezien die vreedzaam terugkeren naar hun vertrouwde omgeving. Vreemden (zoals de politie) of opwindend publiek moeten op afstand worden gehouden, en de menselijke frontlinie moet bestaan uit verzorgers die de apen kennen en vertrouwen. Na de primaten de tijd te hebben gegeven om hun omgeving te verkennen en wat voedsel te eten, kunnen ze soms terug naar waar ze vandaan komen. Het vergt geduld maar is duidelijk de voorkeursuitkomst.

De situatie in Amersfoort was minder urgent dan bij de gorilla-man, Harambe, in de dierentuin van Cincinnati, die in 2016 beroemd werd neergeschoten. Harambe had zijn handen op een menselijke jongen die in zijn omgeving was geklommen. De jongen werd door hem heen gesleept. In dit geval waren de opties extreem beperkt.

Elke zaak is anders en zonder meer details te weten over de ontsnapping in de dierentuin Amersfoort is het moeilijk te zeggen wat de beste manier van handelen onder de omstandigheden zou zijn geweest. Ondertussen zijn er twee chimpansees dood, wat enorm triest is voor de andere chimpansees, de zorgmedewerkers, en alle anderen. “

Edwin Wiek oprichter van Wildlife Friends Foundation Thailand (WFFT), een opvangcentrum in Thailand voor apen, tijgers, olifanten en beren die uit handen van stropers en handelaren gered zijn zegt tegen Karen Soeters van House of Animals: . *“Ik ben perplex. Mensapen of gewone apen zijn onder stress natuurlijk gevaarlijk en de snelle werking van anesthesie wordt zeker beïnvloed daardoor. Voor noodgevallen echter dien je grotere doses toe die je met een antidoot weer heel snel kan verlagen nadat het dier ‘plat’ is gegaan. Een deskundige dierenarts moet dit makkelijk kunnen doen.”*

Edwin vervolgt:

“Maar is er wel continue een dierenarts aanwezig? En is het personeel wel goed genoeg getraind?. Ik had recent een mannetjesolifant ‘stil’ in 3 minuten. Het is alleen wel belangrijk om daarna supportive treatment [ondersteunende behandeling – red] te geven.”

Jane Goodall schrijft ons: *“It is very sad, as the alpha male played a key role in his group. Clearly they need to take more precautions and I cannot help but think there should have been a way to tranquilize those two chimps. “*

Vreemde conclusie in sectierapport

In het sectierapport staat letterlijk als conclusie dat Mike van voren is doodgeschoten en dus aanviel. Deze voorbarige conclusie past niet bij een patholoog. Dat het schot Mike van voren heeft getroffen zegt alleen iets over de positie van Mike en de schutter. Het bewijst niet of Mike wel of niet aanviel. Mike is notabene op afstand van 20 meter van voren neergeschoten. Hij heeft de kans niet eens gehad om aan te vallen.

Geen afscheid kunnen nemen

Zowel Mike als Karibuna zijn niet terug gebracht naar de groep chimpansees zodat de familie afscheid van hen kon nemen. Familiebanden zijn heel erg belangrijk voor chimpansees en het is zeer kwalijk dat dit afscheid hen niet gegund is. *“De reden hiervoor is (volgens het dierenpark in het proces-verbaal) dat de groep chimpansees in de groep kennis hebben*

genomen van het feit dat de 2 chimpansees niet meer terug komen omdat zij de groep verlaten hebben. Ook in de natuur gebeurt dit, soms gaan mannetjes uit de groep weg en volgen hun eigen weg. Als de chimpansee in de groep komt te overlijden dan komt de groep afscheid nemen. Nu zijn ze niet fysiek in de groep overleden.” Ongelofelijk dat men hiermee wegblijft... Mike en Karibuna waren net als de andere chimpansees hun vrijheid aan het onderzoeken. Dat is iets heel anders dan door onmin voorgoed de groep verlaten. Mike en Karibuna werden doodgeschoten en konden om die reden niet terugkeren. Dat heeft niets met de natuur te maken en met dat de chimpansees minder behoefte zouden hebben om afscheid te nemen van hun dierbaren.

20 jaar een slechte band

Tijdens de behandeling in de raadkamer in april verklaard W. hoofd Dierenverzorging van Dierenpark Amersfoort, dat hij Mike en Karibuna al 20 jaar kende en dat hij meteen zag dat zij geagiteerd waren en afwijkend en agressief gedrag vertoonden en dat het zelfs voor hem onmogelijk was hen te kalmeren, laat staan hun terug te krijgen naar hun verblijf. Willem verklaard tijdens de zitting dat de chimpansees elkaar ophitsten en hoog in de adrenaline zaten. **Opmerkelijk detail dat wij hoorden van een oud medewerker is dat W. inderdaad ooit voor de chimpansees gezorgd heeft maar juist daarvan is afgehaald omdat de apen een bloedhekel aan W. hadden.** Er was dus helemaal geen sprake van een goede band tussen hen zoals gesuggereerd werd door deze hoofd dierverzorgger..

Doden geen incident

Het doodschieten van Mike en Karibuna staat symbool voor hoe dierentuinen met dieren omgaan. Dit doodschieten kan niet gezien worden als een los incident. Er worden ook tal van zogenaamde surplus (overtallige) dieren achter de schermen gedood omdat er al te veel van in dierentuinen zitten en men het leuk vindt om te blijven fokken. Soms worden die dieren opgezet en verdient men daar ook nog eens flink aan. Jonge dieren worden massaal misbruikt als publiekstrekkingen. Onder het mom van fokprogramma's om dieren voor het uitsterven te behoeden wordt er over de hele wereld in dierentuinen met dieren gezeuld (waardoor intense familiebanden ruw worden verscheurd) en worden overtallige dieren buiten het zicht van het publiek gedood. Vrijwel geen enkele diersoort is met succes teruggeplaatst in het wild. Van de dieren die wel mogen blijven leven, lijdt een deel van de dieren psychisch zwaar onder de gevangenschap en ontwikkelt hierdoor gestoord gedrag waarvoor zij zelfs antidepressiva en antipsychotica toegediend krijgen.

Dieren levenslang opsluiten als bezienswaardigheid past anno 2023 niet meer. Op deze manier brengen we onze kinderen juist het verkeerde bij: een respectloze houding ten opzichte van een ander dier. Een dier is namelijk geen attractie of vermaakartikel dat we om die reden gevangen mogen houden.

Voor de pers: Heeft u aanvullende vragen, neemt u dan contact op met Sandra van de Werd, coördinator van Comité Dierennoodhulp. Tel 06 40709218, e-mail dierennoodhulp@hotmail.com

De feiten uit dit artikel zijn afkomstig uit het politiedossier en het onderzoeksrapport van Intergo (dat de pers niet mocht inzien).